

Oldenkamp, E.P., *Tussen boer en burger. Diergeneeskunde in Nederland en de overzeese gebiedsdelen 1925-1950* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2007, 382 blz., €64,50, ISBN 978 90 5235 193 3).

In de vorige eeuw schreef de jurist Anton Roothaart de populaire trilogie *Dr. Vlimmen* met het doel de destijds obscure wereld van de dierenarts voor een breed publiek te openbaren. Naast deze blik van een buitenstaander is er nu een boek voorhanden waarin ‘van binnenuit’ een beeld wordt geschetst van de ontwikkeling van de diergeneeskunde in de periode 1925-1950. Een werkgroep van het Veterinair Historisch Genootschap heeft 44 gepensioneerde dierenartsen geïnterviewd die tussen 1925 en 1948 in Utrecht zijn afgestudeerd. Op basis hiervan brachten Oldenkamp en zijn vijf coauteurs in het eerste hoofddeel ‘Studenten en onderwijs’ in kaart hoe de dierenartsen hun studie en het studentenleven hebben ervaren. In het tweede hoofddeel ‘Beroepsuitoefening’ wordt uiteengezet op welke wijze zij vervolgens invulling hebben gegeven aan de uitoefening van hun beroep. Om een samenhangend beeld van de ontwikkeling van de diergeneeskunde te verkrijgen, werden de getuigenissen van deze dierenartsen geplaatst in het kader van de belangrijkste ontwikkelingen en gebeurtenissen zoals beschreven in de veterinaire historiografie.

Tussen boer en burger biedt een boeiende inkijk in de diergeneeskundige praktijk. De veelzijdigheid van het veterinaire beroep wordt goed weerspiegeld in de activiteiten van de geïnterviewde dierenartsen. Dit betrof zowel plattelands- als stadspraktijken, de kwaliteitscontrole van voedingsmiddelen als vlees, zuivelproducten en eieren, als ambtelijke taken in het leger (paardenartsen) en op het gebied van onderwijs en onderzoek. Daarnaast worden de leef- en werkomstandigheden van dierenartsen in de voormalige koloniën belicht. Veel aandacht wordt geschonken aan het studentenleven, vooral aan de diverse verenigingen, de verhouding met de docenten, de dienstplicht, de mobilisatie, de joodse studenten en collaboratie en verzet.

De betekenis van de diergeneeskunde veranderde aanzienlijk in dit tijdsbestek waarin sterke groei, stagnatie in de crisisjaren, oorlogsomstandigheden en de wederopbouw elkaar in snel tempo opvolgden. Was de diergeneeskunde in de jaren twintig nog voornamelijk gericht op paard en rund, rond 1950 was het werkterrein van de dierenarts uitgebreid met andere diersoorten. Op de boerderij betrof dit productiedieren als varkens en pluimvee, terwijl burgers steeds vaker voor allerlei kleine huisdieren een beroep op de dierenarts deden. Voor de volksgezondheid was de problematiek rond tuberculose en brucellose, ziekten die van dier op de mens kunnen overgaan, van belang. Door de naoorlogse bestrijdingscampagnes verbeterde de gezondheidsstatus van de veestapel. Door middel van vleeskeuring en pasteurisatie van melk werd het gevaar van deze ziekten voor de gezondheid van de mens sterk teruggebracht. In de interviews komen duidelijk de professionele ambities en belangen van dierenartsen bij de ontwikkeling van de intensieve veehouderij en de opkomst van de nieuwe beroepsdomeinen veterinaire volksgezondheid en gezelschapsdieren naar voren. Duidelijk wordt ook de technocratische benadering van het

vak in de bestudeerde periode; de gezondheid van dieren stond voorop, hun welzijn speelde nauwelijks een rol.

Hoewel dit een boek is over dierenartsen, geschreven door dierenartsen, biedt het meer dan de in de veterinaire geschiedenis nog steeds voorkomende positivistische succesverhalen. Het boek had aan waarde kunnen winnen door het scherper formuleren en nader uitwerken van de vraagstelling. De ervaringen van de geïnterviewden worden beschreven, maar het blijft onduidelijk hoe hun visie zich verhoudt tot de bestaande veterinaire historiografie of andere biografieën van dierenartsen. In een nawoord en een korte opsomming van wat de geïnterviewden als belangrijkste veranderingen beschouwden, wordt een poging gedaan deze omissie te compenseren. Kortom, er had meer ingezet.

Desondanks gunt het boek een interessante blik in de keuken van de diergeneeskunde in het tweede kwart van de vorige eeuw. De uitgave is fraai vormgegeven met prachtige afbeeldingen en de meer dan 700 typerende citaten en vele anekdotes maken het vlot leesbaar. De auteurs stellen het boek primair voor nieuwe lichteningen dierenartsen te hebben geschreven. Het is de vraag of dit beoogde publiek het zal kopen. Zoals bij veel praktijkgerichte beroepsgroepen komt de interesse in de geschiedenis van het eigen vakgebied pas op latere leeftijd. Vooral alumni zullen veel plezier aan dit boek beleven. Voor leken en historici is dit boek toch ook interessant. Binnen de veterinaire geschiedenis levert het een welkome aanvulling op het braakliggende terrein van de tropische diergeneeskunde. In het kader van de wetenschapsgeschiedenis verschaffen de interviews bovendien informatie over het studentenleven in het interbellum en de periode 1940-1945 en over het functioneren van het wetenschappelijk bedrijf onder oorlogsomstandigheden.

Peter Koolmees, Universiteit Utrecht

Bange, P., *Moraliteyt saelt wesen. Het laatmiddeleeuwse moralistisch discours in de Nederlanden* (Middeleeuwse studies en bronnen 99; Hilversum: Verloren, 2007, 271 blz., €27,-, ISBN 978 90 6550 961 1).

Deze recensie begint met een kort verhaal. Er waren eens drie zoons, van wie er maar één de echte zoon van zijn vader was. Na het overlijden van pa strijden zij om de erfenis omdat ze niet weten wie de wettige zoon is. Omdat zij er niet uitkomen, roepen ze de hulp in van een rechter. Die raadt hen aan het lichaam van hun overleden vader op te graven en tegen een boom te zetten. Alle drie mogen ze er nu op schieten. Wie hem het dichtst bij het hart raakt zal de erfenis krijgen. De eerste twee doen erg hun best, maar de derde zoon zegt dat hij zoveel eerbied voor zijn vader heeft, dat hij zelfs niet op diens dode lichaam wil schieten. Aldus toont hij aan de echte zoon te zijn en kan hij zijn erfenis in ontvangst nemen.

Uit dit verhaal blijkt dat eerbied voor je ouders, óók na hun dood, een deugd is die uiteindelijk ook nog iets concreets oplevert. Dit exempel, dat uit de eerste helft van de veertiende eeuw dateert, was volgens Petty Bange erg bekend en kwam veel voor. Dat is ook precies de reden waarom zij het heeft opgenomen in haar boek over 'het laatmiddeleeuwse moralistische discours in de Nederlanden'. Hierin worden stichtelijke teksten besproken die veelal geschreven zijn in de volkstaal en die gericht zijn op het lekenpubliek. Met deze selectie biedt zij een aanvulling op haar in 1986 verschenen proefschrift *Spiegels der christenen. Zelfreflectie en ideaalbeeld in de laat-middeleeuwse moralistisch-didactische traktaten*, waarin voornamelijk in het Latijn geschreven en op de clerus gerichte verhandelingen werden geanalyseerd. In het thans verschenen boek beperkt zij zich niet tot de 'Spiegel-literatuur', maar onderzoekt zij een breed scala aan (veelal bekende) traktaten en leerdichten die volgens haar inhoudelijk een zekere eenheid vormen: een moralistisch discours of verhoog.

Alle auteurs wilden door middel van hun geschriften het publiek 'mores' leren, dat wil zeggen de traditionele christelijke normen en waarden bijbrengen. Jammer genoeg spreekt Bange in dit verband herhaaldelijk over het 'christelijke paradigma'. De term 'paradigma' moet mijns inziens gereserveerd blijven ter aanduiding van 'het geheel van wetenschappelijke prestaties van voorgangers dat door onderzoekers op een bepaald gebied op een bepaald moment in de ontwikkeling van de wetenschap als maatgevend wordt beschouwd' (*Van Dale*, 13^e druk). Door bestudering van de moralistische geschriften hoopt Bange een bijdrage te leveren aan de mentaliteitsgeschiedenis van de late middeleeuwen. Dat kan, maar dat is wel iets anders dan de wetenschappelijke stand van zaken.

Uit het inleidende hoofdstuk wordt duidelijk dat de schrijfster geworsteld heeft met het concept van het boek: welke teksten moeten gekozen worden, hoe moet ik ze presenteren en hoe kan ik de teksten in een discours onderbrengen? Dit gedeelte is nogal omslachtig geschreven en bevat nodeloos veel herhalingen. Uiteindelijk is gekozen voor een selectie van Nederlandstalige teksten uit de late middeleeuwen die in min of meer moderne uitgaven